

Over de herkomst van een typisch Goudse familienaam: Kielliger

Henk Povée

Mijn eerste kleinkind draagt de achternaam Kielliger. Zijn voornamen zijn Gilian Julius. Het was de bedoeling dat hij thuis in Ammerstol geboren zou worden, maar het gebeurde onvoorzien in Gouda. Omdat er complicaties optraden kwam zijn moeder kort voor de bevalling op de kraamafdeling van het Goudse Groene Hart Ziekenhuis terecht. De geboorte verliep overigens voorspoedig. Zo werd de nieuwe, kleine Kielliger uit Ammerstol toch een Gouwenaar van geboorte. Achteraf is dat eigenlijk heel toepasselijk, want juist in Gouda blijken de wortels te liggen van iedereen in dit land die Kielliger heet.

De volkstelling die in 1947 werd gehouden geeft aan dat er in dat jaar zo'n twintig personen in Nederland rondliepen die de familienaam Kielliger droegen. Daarvan woonden er zestien in Gouda.¹ Het gaat hier dus om een typisch Goudse familienaam die ooit in Gouda of directe omgeving moet zijn ontstaan.

Wie aan oudere Gouwenaars vraagt wat de naam Kielliger hun zegt, dan associëren ze die met uiteenlopende dingen. Dat is allereerst met een sigarenwinkel die ooit gevestigd was op de hoek van de Doelenstraat en de Groeneweg. Ook worden verbanden gelegd met de voetbalclubs DONK en ONA. Anderen denken aan iemand die werkte bij de befaamde Plaatelbakkerij Zuid-Holland. Mensen met de naam Kielliger zijn dus, ondanks hun beperkte aantal, kennelijk nogal breeduit aanwezig geweest in het Goudse openbare leven.

Maar waar komt die weinig alledaagse naam Kielliger vandaan? Is hij afgeleid van een eertijds uitgeoefend beroep, zoals veel andere Nederlandse familienamen (Bakker, Visser, Scheepmaker, Ketellapper)? Zou het oorspronkelijk misschien 'kiel-legger' kunnen zijn geweest, iets uit de scheepsbouw dus, gezien de Zuid-Hollandse hebbelijkheid om de werkwoorden liggen en leggen door elkaar te halen? Of is Kielliger mogelijk een van die vele familienamen die verband houden met een plaats van herkomst? Kwam de eerste Goudse Kielliger misschien uit een plaatsje Kiellig en waar zou dat dan liggen?

Anno 1827

Een onderzoekje in de archiefbestanden van het Streekarchief Hollands Midden bracht aan het licht dat de oorsprong van de naam Kielliger helemaal niet zo ver teruggaat, minder ver zelfs dan andere Nederlandse familienamen. Die liggen officieel vast sedert het jaar 1812. De Goudse naam Kielliger is echter op een later moment ontstaan. Hij dateert om precies te zijn van 20 september 1827, half elf 's morgens. Op dat tijdstip krijgt Adrianus van Bergen, wethouder van Gouda en daarbij ook ambtenaar van de 'Burgerlijken Staat' iemand op bezoek die zich als 'Johannes Kielliger' presenteert en een pasgeboren kind komt aangeven. Het is een jongetje dat twee dagen eerder ter wereld kwam 'in de Rosendaal', in het huis letter E nummer 773. De moeder van het kind is Johanna Prince, een ongehuwde pijpmaakster van 23 jaar. Johannes Kielliger doet niet alleen de aangifte van de geboorte, maar erkent ook 'de Vader van 't zelfde kind te zijn, en het te hebben verwekt.' De geboorteakte van de kleine Johannes is daarmee tegelijkertijd een akte van erkenning. Hierdoor hoefde het kind niet door het leven te gaan met de achternaam van zijn moeder.

Fuselier

Wie was die vader die het kind wel erkende als het zijne en het zelfs zijn eigen voor-naam gaf, maar toch niet met de moeder ervan trouwde? Die Johannes Kielliger was, volgens de akte, van beroep 'fuselier', soldaat dus. Maar het opmerkelijkste gegeven: Johannes Kielliger was in dienst van 'de derde Compagnie van het eerste Bataillon Regiment Switsers No. 32, bij detachement alhier in Guarnisoen gelogeed in de Kaserne Sint Joris Doelen op de lange Tiendeweg.' Hij behoorde dus tot een regiment soldaten uit Zwitserland dat in garnizoen lag aan de Lange Tiendeweg, in het grote pand dat later 'de Kleischool' zou gaan heten.

Daarmee was de vraag naar de herkomst van de naam Kielliger deels beantwoord: een familienaam van Zwitserse oorsprong dus. Maar voor mij was daar op slag een andere vraag voor in de plaats gekomen: wat deed in 's hemelsnaam een regiment Zwitserse soldaten in Gouda, in dat jaar 1827, toen alles in dit land overwegend pais en vree was onder de regering van koning Willem I? Van oorlogsdreiging of bijzondere militaire activiteit was geen sprake. Belgische Opstand en Tiendaagse Veldtocht zouden pas enkele jaren later plaatsvinden.

Uiteraard had ik ook nog een andere vraag: wat gebeurde er verder met de kleine Johannes Kielliger en zijn ongehuwde moeder Johanna Prince? En hoe lopen verder de genealogische lijnen naar mijn eigen kleinkind Kielliger toe?

Die kleine Johannes Kielliger uit 1827 krijgt er drie jaar later een broertje bij. Dat kind wordt ook weer aangegeven door Johannes Kielliger senior en door hem toegerust met maar liefst drie voornamen: Johan Melchior Aloois. Omdat aangever Kielliger deze keer niet expliciet verklaart de verwekker te zijn, wordt het kind ingeschreven met de achternaam van zijn moeder. De akte vermeldt dat zowel Kielliger als de moeder Johanna Prince woonachtig waren 'in de Kleiweg'. Het lijkt mij logisch dat dat inhoudt dat Johanna Prince en Johannes Kielliger ongehuwd hebben samengewoond, al betekende dat in die jaren een ernstige smet op iemands blazoën.

Wat ook opvalt in die geboorteakte: Kielliger is geen fuselier meer bij dat Zwitserse regiment, maar heeft nu een civiele baan als 'loodwitmakersknecht' (loodwit was een grondstof voor verf). Johannes Kielliger had kennelijk ontslag genomen uit militaire dienst en zich blijvend in Gouda gevestigd.

Twee Kielligers?

Uiteraard had deze geschiedenis een vervolg. De ongehuwde moeder Johanna Prince, die dus waarschijnlijk onder één dak verbleef met de Zwitserse ex-soldaat Johannes Kielliger, krijgt nog een derde kind. Het is opnieuw een jongetje, geboren op 29 november 1835. De aangifte wordt echter gedaan door een andere Kielliger, geen Johannes maar een Melchior Kielliger. Volgens de akte is hij sjouwer van beroep en 34 jaar oud. Was hij een broer? Was hij een neef? Als hij een broer was moet hij een tweelingbroer zijn geweest, want hij is even oud als Johannes Kielliger: vierendertig in 1835.

Melchior Kielliger geeft het kind de namen Gerrit Andreas mee en verklaart daarbij ook dat hij de vader van het kind is.

Daarmee had Johanna Prince dus inmiddels twee kinderen die de achternaam Kielliger droegen, zij het van twee verschillende Kielligers. Voerden zij daar in dat huis 'letter G no. 4' aan de Kleiweg misschien een 'ménage à trois'?

Overigens zou de kleine Gerrit Andreas niet lang leven; het kind overleed al binnen een maand.

G. K. SIROOPWAFELN

DAGELIJKS VERSCH 4 Ct. PER STUK
ERKEND ALS DE FIJNSTE

Fa. G. Kielliger - N. Markt 25, Gouda - Tel. 2132

Advertentie uit het tijdschrift 'Ons Nederland', nummer 4, 1931.

Akte van Bekendheid

Verder archiefonderzoek bracht een document boven water dat het raadsel van de twee Kielligers oploste. Op 29 april 1835 stapte de eerste Kielliger naar het vrederecht in Gouda, met in zijn kielzog zeven andere personen. Kielliger verzocht de vrederechter een zogenaamde verklaring van bekendheid op te stellen, ook wel een akte van 'Notorieteit' geheten. Zo'n verklaring kan dienen als plaatsvervangend geboortebewijs. Waarvoor Kielliger zoets nodig had blijkt later. De zeven getuigen die hij heeft meege-nomen verklaren voor de rechter 'eenparig' dat de man die hen heeft opgetrommeld 'Melchior Kielliger' heet en dat hij 'na hun besten weten' in de maand april van het jaar 1801 is geboren in het plaatsje Silenen in het Zwitserse kanton Uri ('Urij'), als 'onechte zoon' van Margaretha Kielliger, 'arbeidster van beroep'. Zij wisten dit omdat zij voorma-lige collega's van hem waren uit het Zwitserse regiment nr. 32. Zij waren 'allen Switsers van geboorten, doch binnen de stad Gouda woonachtig'. De namen en beroepen van die zeven Goudse Zwitsers waren: 'Bernard Stalij, pottebakkersknecht, Joseph Imholz, zeepsiedersknecht, Melchior Keller, kledermaker, Melchior Frij, chouwerman, Joseph Riede, winkelier, Anton Walter, schrijnwerkersknecht, Joseph Giesler, schoenmaker'. Twee van de mannen die deze verklaring aflegden, Stalij en Riede, konden niet schrij-ven. De anderen ondertekenden wel persoonlijk de akte (waarbij schrijnwerkersknecht Anton Walter zelf zijn naam schreef als 'Waltner'). Als reden voor het opmaken van het document wordt gemeld dat Melchior Kielligers geboorteakte, samen met 'meer andere papieren zijner administratie' bij het regiment 'in het ongereden' waren geraakt. Dit document van de vrederechter, dat in de plaats kon komen van een geboortebewijs, had 'Johannes' alias Melchior Kielliger nodig om te kunnen trouwen met de moeder van zijn kinderen Johanna Prince, alias Prinse, alias Prinsen. (In elk document werd haar achternaam anders gespeld. Eenmaal heette zij ook 'Antje', wat dus vermoedelijk haar roepnaam is geweest). Maar nu zouden Melchior en Antje, dank zij deze akte van bekendheid, na vermoedelijk acht jaar 'hokken', eindelijk kunnen trouwen.

Afschrift van het Koninklijk Besluit waar-mee Melchior Kielliger toestemming kreeg om te trouwen zonder de wettelijk vereiste documenten.

Koninklijke permissie

Nee, dat kon nog steeds niet. De wet verlangde bij een huwelijk meer documenten dan alleen een geboortebewijs. Behalve dat was ook altijd de toestemming van de ouders vereist, zelfs voor iemand van vierendertig zoals Melchior Kielligers leeftijd inmiddels was. Wanneer die ouders al overleden zouden zijn, dan moesten de groot-ouders, indien nog in leven, hun toestemming geven. Nu had Melchior Kielliger als 'onecht' kind alleen een moe-der, maar daarvan wist hij niet of ze wel of niet in leven was, zoals hij in de akte van bekendheid had laten ver-melden, omdat er al jaren geen contact meer was geweest. Hij kon in elk geval geen toestemming van moe-der of grootouders op tafel leggen. Dus kon hij nog steeds niet trouwen met Antje Prince. Bij een dergelijke juridische patstelling kon maar één per-son in het land uitkomst bieden: de koning. De gemeente Gouda richtte zich tot koning Willem I met het verzoek om het voorgenomen huwelijk tussen Melchior Kielliger en Johanna Prince te mogen voltrokken zonder de wettelijk vereiste documenten. Zijne Majesteit reageer-de hier positief op. Bij Koninklijk Besluit van 6 november 1836 werd de ambtenaar van de burgerlijke stand in

Gouda gemachtigd het huwelijk van Melchior Kielliger met Johanna Prince te voltrekken zonder dat de bruidegom de wettelijk vereiste papieren bezat. Daarmee kon dan eindelijk de trouwerij plaatsvinden. Dat gebeurde op 21 december van hetzelfde jaar. Bij die gelegenheid werd ook het 'onechte' kind Johan Melchior Aloois Prince 'geëcht' ofwel door Kielliger erkend als het zijne. Dat gebeurde ook met nog een ander kind waarvan Johanna Prince op 19 augustus 1833 bleek te zijn bevallen. Dat kind veranderde qua naam van Matthijs Teunis Prince in Matthijs Teunis Kielliger. En zo bestond er vanaf dat tijdstip een gezin Kielliger in Gouda, waaruit alle verdere generaties Kielliger zouden voortspuiten. Kinderen en kleinkinderen zorgden ervoor dat in de volgende anderhalve eeuw de naam Kielliger stevig in Gouda verankerd zou raken.

Waarom Melchior Kielliger zich aanvankelijk Johannes noemde is niet duidelijk. Onder de eerste geboorteakten die hij ondertekende plaatste hij alleen zijn achternaam. Pas bij de aangifte van zijn zoon Gerrit Andreas in 1835 tekent hij met zijn volledige naam: Melchior Kielliger. Dat was echter nadat zijn mede-Zwitsers al plechtig tegenover de vrederechter hadden verklaard dat zijn voornaam Melchior luidde.

Melchior Kielliger kwam oorspronkelijk uit Silenen in het kanton Uri in Zwitserland. Daar bloeit heden ten dage de familienaam Kieliger nog volop, zij het dus gespeld met één l. Zo werken bij de 'Poststelle' van Silenen maar liefst drie Kieligers. Volgens een Zwitserse genealog met wie ik contact heb gehad komt de naam al sedert 1471 in Uri voor en stamt hij uit het Maderanerdal. Ook zouden in de loop der tijd twee verschillende familiewapens gevoerd zijn door de familie. Naar die heb ik verder nog niet gezocht.

Imholz

Wat te concluderen valt uit deze geschiedenis is onder andere dat de stad Gouda in de jaren twintig van de negentiende eeuw een forse injectie met Zwitsers bloed heeft gekregen. Behalve Kielliger is bijvoorbeeld ook een andere Goudse familienaam als Imholz van Zwitserse oorsprong en via datzelfde regiment nr. 32 in Gouda beland. Imholz'en hebben bovendien hun wortels in datzelfde Zwitserse kanton Uri als de Kielligers.

Resteert nog de vraag: wat deed anno 1827 een heel regiment Zwitserse soldaten in een vredig Hollands stadje als Gouda? Toen op 27 september 1968 de nieuwe Prins Willem-Alexanderkazerne in Gouda-Noord werd geopend, publiceerde de Koninklijke Landmacht een boekje met hierin een overzicht van de legeronderdelen die ooit in Gouda in garnizoen hadden gelegen.² Hierin echter geen woord over een Zwitsers regiment en evenmin over het gebouw van de voormalige Sint-Joris Doelen aan de Lange Tiendeweg in gebruik als kazerne. De enige in het boekje genoemde kazerne in Gouda was die aan de Varkenmarkt (Nieuwe Markt).

Inmiddels heb ik echter wat meer boven water gehaald over het hoe en waarom van dat regiment Zwitsers in Gouda. In een tweede artikelje hoop ik hier nader op in te gaan, vooral ook omdat nog diverse andere Goudse families een vergelijkbare afstamming hebben als de Goudse Kielligers.

Noten

- 1 *Nederlands Repertorium van Familienamen* (Zutphen 1983). Overigens wordt in dit repertorium ook gemeld dat er, behalve Kielligers, in Gouda ook vijf personen zouden wonen met de familienaam 'Kieliger'. Dit berust waarschijnlijk op een vergissing, omdat deze spelling niet in de Goudse burgerlijke stand teruggevonden kon worden.
- 2 H.A. Treu, *Aantekeningen over 350 jaar militaire garnizoenen in de stad Gouda 1572 ... 1922*. Samengesteld door de sectie Krijgsgeschiedenis en Ceremonieel van het hoofdkwartier der Koninklijke Landmacht (2e gewijzigde druk. z.pl. (1968).